

Зари ТАНКАРАНИАН

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

zari_tankaranian@hotmail.com

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ПРЕВОДА НА НЯКОИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ОТ/НА АРМЕНСКИ И БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Zari TANKARANIAN

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

zari_tankaranian@hotmail.com

TRANSLATING IDIOMS INTO/FROM ARMENIAN AND BULGARIAN

The study provides and highlights some specific features and difficulties encountered in translating idioms available today to/from Armenian and Bulgarian. The research is innovative as there are no observations on phraseological units in these languages, though it is an important question especially for literary text translators.

Keywords: *idiom, phraseological unit, semantic parallels, Armenian, Bulgarian.*

В изследването, наред с представянето на теоретичните основи на превода на фразеологизмите, се посочват определени общи и отличителни черти на някои фразеологизми в арменски и български език. Описват се и някои трудности, които възникват при превод на фразеологическите единици, както и приети методи и подходи за превода им. Изследването е новаторско поради това, че досега няма компаративни наблюдения, разглеждащи фразеологическите единици в български и арменски език в този аспект, а това е особено важно за преводачите на художествена литература.

Увод

Безспорно за лингвистите фразеологията е един от най-интересните раздели на езикознанието със своеобразната семантика, структура и емотивност на фразеологичните единици, чийто превод поставя пред преводачите сложни задачи за решаване. Трудностите са обясними: различни са не само семантиката, но понякога и експресивността или образността, които се основават върху различния начин на мислене, менталитет, различната култура. Това ги превръща в традиционен проблем за преводачите и преводът им с право се счита за сложна и спорна на изхода задача. Когато става дума за българския и арменския език да не забравяме и факта, че въпреки сходството на българите и арменците не само по много общи черти в исторически, но и в културен и битов

план, дори и по етнонационален характер и манталитет, все пак става дума за два разносистемни езика, които формират ту сходни метафорични схеми, ту коренно различни такива. Прекрасните образци от фразеологията предствляват ярък, емоционално-оценъчен поглед на многовековния опит на народа, обърнат към универсалните ценности на цивилизацията.

Изложение

Фразеологизмите са привличали вниманието на езиковедите отдавна, но за тях като различни от свободните словосъчетания пръв е заговорил Шарл Байи. След него, в сравнително кратко време, се нареждат научните трудове на изтъкнати лингвисти, в които се формулира понятието фразеология и се очертават границите на този интересен раздел от езикознанието. Но може би именно с по-младата възраст на фразеологията е обясним фактът, че до ден днешен има разногласия в самото ѝ определение, а от тук – и на научния спор: кои устойчиви словосъчания/изречения следва да смятаме за фразеологични единици.

Кети Ничева дава своя дефиниция: „...Фразеологическата единица е общоизвестна в даден речеви колектив свръхсложна, разделно оформена, относително устойчива, възпроизводима езикова единица с единно значение, съставена от лексикални единици, чието значение е повече или по-малко избледняло или напълно се е десемантизирано, близка (но не равна) семантично и функционално до думата; по структура ФЕ е словосъчетание или отворено (рядко затворено) изречение и по правило има ярка експресивност“ (Ничева 1986: 19).

Веска Кювлиева-Мишайкова е по-лаконична, формулирайки „работната дефиниция на фразеологическите единици“: «Те представляват съчетания (понякога и изречение), които се характеризират с разделнооформеност, устойчивост и възпроизводимост в речта, с цялостно или частично преосмислено значение, с образност и експресивност“ (Кювлиева-Мишайкова 1986: 15).

Особеното внимание към фразеологичните единици от страна на световната лингвистична наука намират своето отражение и в арменската научна действителност с публикуването на ценни научни трудове върху фразеологизмите в арменския език. Следва да подчертаем особеното значение на подобните изследвания на акад. Манук Абемян, професорите Гурген Севак и Едвард Ахаян и други, но особено бихме искали да подчертаем изследванията на проф. Петрос Бедирян, който състави и през 2011 г. издаде дългогодишния си труд – изключително богат тълковен речник на фразеологизмите в арменския език, като включи в него примери от художествената литература и публицистика както на източноарменски, така и на западноарменски и древноарменски езици. В тази връзка да се обърнем към определението на фразеологизмите, дадено от него: „Фразеологизмът е устойчиво, възпроизведено словосъчетание, в което самостоятелността на съставлящите го думи е формална, а синтактичната връзка – размита“ (Бедирян 1973: 5).

Както виждаме, арменската лингвистична школа също се присъединява към общоприетите характеристики на фразеологичните единици.

Струва ни се, че ако трябва да формулираме съвсем накратко, с една дума можем да обясним феномена фразеологизъм, казвайки, че това са съществуващи в езика словосъчетания или изречения, които не рядко трябва се „превеждат“ в самия даден език. Но темата на това изложение е представянето на някои фразеологични единици в арменския език и преводът им на български, като под *превод* разбираме общоприетите начини на избор на фразеологизмите. Както знаем, има няколко начина на превод и изборът на подходящия метод е нещо като тест за професионалната зрялост и майсторство на преводача.

Фразеологията е сравнително млада като дисциплина, но въпреки това съществуват множество ценни научни трудове и изследвания, посветени на устойчивите словосъчетания. От гледна точка на преподаване/изучаване на чужди езици, все още не е достатъчно добре представено преподаването им, погледнато от теоретична и практическа страна на въпроса, въпреки че това е важно за днешните студенти филолози и преводачи в общото ни утре. А за тях, и въобще за преводачите, работещи с арменски и български език, преводът на устойчивите словосъчетания/изречения представлява особен проблем, тъй като няма двуезични фразеологични речници.

За съжаление, компаративната лингвистика още не е стигнала дотук и доколкото ни е известно, в България това изследване е първо по рода си: това е поглед не върху теоретичните сравнения на самите фразеологични единици в споменатите два езика, а представлява едно първоначално стъпало с примери за сравнение, които биха могли да затруднят или дори да спънат преводача на художествена литература. Поради посочената причина, преди да коментирам някои интересни и коварни случаи, бих искала да представя образци от арменските фразеологизми. Сериозното им съпоставително изучение в арменски и български език би било от изключително голяма полза особено за преводачите, които не са носители на единият от езиците. Компаративният материал и преводните им съответствия са ексцерпирани от общи и фразеологични едноезични и двуезични речници и енциклопедични издания.

Метод на превода чрез еквивалент

Когато говорим за еквивалентен фразеологизъм, имаме предвид определението, дадено от Яков Рицкер: „За еквивалент се счита развностойното съответствие, което като правило, не зависи от контекста“ (Рицкер 2007: 13).

Ето няколко фразеологизма в български език, които имат еквиваленти в арменски език:

Улових се с двата крака в капана = **Значение:** обвързал съм се, заангажирал съм се здраво в някаква неприятна или опасна работа = Երկու ոտերս ընկնել թաղաքին ընկնել

- Да ти е обеща на ухото = **Значение:** пример, поука, урок от неприятно преживяване = Ավանջիդ օդ փրի
- Ако го разпъдиш от вратата, то се навира през прозорците = **Значение:** 1. нахален, безсрамен човек, безочлив, нагъл, арогантен = դռնից դուրս անես (հանես), լուսամուտից (պատուհանից) կմտնի = 2. упорит човек, не иска да излезе от жилището = համառ, տնից ոչ վր կերպ չի ուզում դուրս գալ
- Поставям на позорния стълб = **Значение:** опозорявам, заклеявам, осъждам = Անարգանքի սյունին գամել
- Вместо да изпиша вежди, изваждам/извадя очи = **Значение:** старая се да направя нещо добро, но всъщност причинявам неприятност на някого или навличам беда на себе си или нанякого = հոնքը շտկելու փոխարեն աչքը հանել
- Един грабни, друг удари / вземи единия, удари другия = **Значение:** всички са еднакви – с еднакви недостатъци, с еднакви слабости и пороци. = Մեկին տը, վրուին գարկ (на западноарменски)
- Едно на ръка = **Значение:** нещо съвсем сигурно, гарантирано... = ձեռք կա մեկ (на западноарменски)
- Трън в очите = **Значение:** неприятен съм на някого, ненавиждан съм от някого, дразня го = աչքի փուշ
- а) Давам дума *на някого* = **Значение:** обещавам, давам обет, заричам се = 1. обещавам; 2. давам съгласие да се омъжа; 3. уговарям се, съгласявам се с някого за нещо = խոսք տալ
- б) Давам думата *на някого* = **Значение:** разрешавам, определям, поканвам някого да се изкаже, на събрание, конференция и т. н. – խոսքը տալ = Разрешавам на някого да говори.

С фразеологизма Давам дума *на някого* нещата са ясни – в арменски има три значения, по-интересен е следващият фразеологизъм Давам думата *на някого*, чието значение на български съвпада дори и с членуването.

- Хвърлям/хвърля прах (пепел) в очите *на някого*. = **Значение:** заблуждавам, подвеждам някого чрез привидно добри, благоприятни за него действия, които само прикриват истинските ми цели, намерения. = Աչքին թոզ փչել/Աչքին հող ու մոխիր փչել:
- Няма да правя на туршия/на туршия ли ще правя *нещо или някого* = **Значение:** съвсем не ми трябва нещо или някой, за какво ми е – докато в арменски значението е друго = 1. да държиш в къщи (особено често се има предвид мома за женене); 2. нещо да се държи дълго, без да бъде използвано. Тук особено интересното е, че не във всички национални кухни е прието да се прави туршия, но ето че в арменски и в български това е отразено дори във ФР с доста близко значение. По този въпрос много повече биха могли да разкажат етнопсихолозите, културолозите и кулинарите.

Съществуват арменски фразеологизми, които се различават от българските по един от компонентите, който обаче същевременно подпомага семантичката предвидимост. В подобни случаи не рядко се запазва и значението, и емотивната конотация, не се подменя образността на фразеологичната единица:

- От много глава не боли – (շատից) փոր չի ցավիլ = **Значение:** (досл.) От много корем не боли.
- Изтичат ми / изтекат ми очите = **Значение:** 1. повреждат ми се очите от много работа, плач и др.; 2. заболяват ме очите от продължително втрънено виждане да видя някого или нещо, очаквано с голямо нетърпение; 3. гледам продължително и захласнато някого (нещо), който (което) ме привлича силно, харесва ми се много. = Աչքը ջուր կորել (ջուր դառնալ):
- Сърцето ми се качва в гърлото = **Значение:** силна изненада или уплаха = փրփու փորս ընկալ = (досл.) Сърцето ми падна в корема.
- Трай, коньо, за зелена трева = **Значение:** изразява неодобрение по повод на дълго, неоправдано изчакване, на дълго отлагано решение էջ, մի՛ ստակիլ. Գարուն կգա, յնչոս կստուխ = (досл.) Магаре, не умирай, ще дойде пролет, трева ще ядеш.
- Очите ми играят на всички <страни> = **Значение:** оглеждам внимателно наоколо, вирам се, наблюдавам, бдя = աչքը չորս անել (բանալ), աչքը չորս կողմն անել = (досл.) Отварям очи на четири.
- Ако ще <и> земята наопаки да се обърне = **Значение:** 1. непременно, на всяка цена ще се случи това, което съм решил; 2. при никакви обстоятелства няма да се случи това. Աշխարհն էլ որ (էթէ) շուր գա (չրջիլ) = И светът да се обърне (преобърне).
- Удрям, та перушина хвърчи = **Значение:** много жестоко, силно удрям = Բերուկները քանոն տալ = (досл.) Пускам перушината му на вятъра (да лети).

Интересна подгрупа са някои фразеологични единици, които ги няма пряко в българския език, тоест, нямат еквиваленти, но съставящите ги елементи, образуващите ги компоненти лексеми са близки и се получава така, че буквалният превод от арменски е разбираем за цялата българска аудитория:

- Разходих си обувките (или нещо друго) = **Значение:** показах си обувките (или нещо друго) = փորը ման անել/ ցուցնել = (досл.) Разхожда корем = **Значение:** ходя насам-натам, за да ме нахранат.

Метод на превод чрез аналог

Фразеологичните аналози запазват значението на фразеологическите единици без да има лексическо съответствие. Този метод е може би най-интересният от гледна точка на съпоставителност, защото по особено ярък начин представя различията между носителите на дадените езици: култура, традиции,

манталитет, бит и тн. (без да омаловажаваме лингвистическата страна на въпроса). Ето няколко интересни фразеологизма с аналогични такива в арменския език:

- Мухите пазаруват из устата му = **Значение:** обича много да приказва, много е бърбърив; = բերանում ւալըր, չիր չես թրջի = (досл.) В устата му сливи/сушени плодове не можеш да наикиснеш.
- Правя сметка без кръчмар = **Значение:** планирам нещо, но човекът, от когото зависи реализирането на плана, го няма = արանց հարսի հարսանիք անել = (досл.) Вдигат свадба без булка.
- След дъжд качулка = **Значение:** закъсняло във времето действие, от което вече няма нужда = Հարսանիքից հետո երաժշտություն (թմրուկ) անել/խփել = (досл.) Музыка свирят/тъпан бият след свадба.
- Аз коля, аз беся = **Значение:** пълен и всевластен господар съм, от мен зависи всичко. Մորճն էլ իմ ձեռքը, նալն էլ (досл.) И чука в ръката ми, и подковата.
- Догодина по това време/на Куково лято = **Значение:** никога, при никакви обстоятелства (неувереност, че нещо ще стане, ще се изпълни) = էշի Զատիկին (досл.) На магарешкия Великден.
- Удрям самара, да се сеца кобилата = **Значение:** казвам нещо не направо, със заобикалки, намеквам за нещо = Աղջիկ, քեզ եմ ասում, հարս ղո՛ղ հախաճիր = (досл.) Дъще, казвам го на теб, снахо, ти го разбери.
- От трън (та) на глог = **Значение:** от лошо на по-лошо. = Անձրևից փախչել ջուրն ընկնել = (досл.) От дъжда бягам, във водата попадам.
- Няма була вретено = **Значение:** употребява се за човек, който не иска да работи, а се оправдава, че няма едно или друго нещо, нужно му за работата = Արտը խախուտ մահանան կարկուտ = (досл.) Нивата необработена, градушката виновна.
- На всяка манджа мерудия = **Значение:** човек, който се меси навсякъде, където трябва, и където не трябва; = Անպոչ գրախի պես մեջ ընկնել = (досл.) Пада (в чиния, в тенджерата) като лъжица без дръжка.
- На бивола/петела окоото все в просото = **Значение:** силно влечение, слабо място, глад за нещо = արած հավը երազում կորկոտ է տեսնում = (досл.) Гладната кокошка все жито сънува (в съня си все жито вижда).
- Не меля брашно = **Значение:** не се разбирам с никого, живея в неразбирателство с някого. = մեր ջուրը մի արվով չի գնում = (досл.) Водата ни по същия ручей не тече.
- Не мога да подляя вода на малкия му пръст = **Значение:** стоя много по-долу, по-ниско от някого по личните си качества и възможности.

= եղունգը, ճկույթը չարժեւ = (досл.) Нокътя, пръста не заслужавам на *някого*.

- Нямала си баба белица, та си купила козица = **Значение:** употребява се, когато някой купи, придобие, заеме се с нещо, без което би могъл да мине и което му струва големи грижи и неприятности. Има и в други варианти: нямала /си/ баба работа, та си купила прасенце..= Մուկը ծակը չի մտել, ցախավելն էլ պոչին է կապել = (досл.) Не успяла мишката в мишата си дупка да се провре, па и метла помъкнала.
- Роди ме, мамо, с късмет, па ме хвърли на смет = **Значение:** човек роден с късмет = Արի վրա բուսիւմ, բայց վարդ բուսիւմ = (досл.) Върху боклука поникна, но роза изникна.

Темата на доклада беше избрана именно заради голямото ни желание да бъдат не толкова съпоставени, колкото просто представени някои от особено „непрозрачните“ от семантична гледна точка фразеологически единици.

Признаваме си, че особено пристрастно е отношението ни към онези фразеологизми (най-често изречения), в семантиката на които се проявява определена **етажност, многопластовост, която представлява сложна конструкция от семантически причинно–следствени отношения**, например,

- Այսրը մաղել մաղը կախել = **Значение:** свърших планираните неща и след това починах заслужено; (досл.) Просях брашното, закачих на стената ситото.
- Ականջը խուի, կանչի, ձայն տա = (досл.) Да му се дочуе, да екти в ухото = това е дори трипластова, трислойна конструкция, защото означава „*говори се за някого, споменава се името му или нещо свързано с него и с последващо пожелание – дано той да чуе, че се говори за него*“ – (причинно-следствена връзка), но в основата на фразеологизма е важният подтекст, че това „*са доброжелателни думи*“, с добро го споменават, и в никакъв случай не е клюка.

Както във всички езици, така и в арменския, особено интересни са онези фразеологически единици, които много лесно биха могли да „излъжат“ читателя: значението им е съвсем различно от семантиката, която се предполага от пръв поглед. Значението на подобни фразеологизми понякога не е достатъчно ясно дори за носителите на езика, т. е. те са или познати и знаеш какво означават, или не знаеш, като често в подобни ситуации се превръщат в коварни „приятели“, които могат да те отведат в съвсем друга, противоположна посока. Ще разгледаме детайлно няколко подобни примера.

Съществува фразеологизъм Мед капе от устата му = Մէր է բափուկ բերանից, който има абсолютен еквивалент на арменски. На пръв поглед този и фразеологизмите անկը բերանում մի մատ մէր (յուղ) դարձավ = (досл.) Името му стана един пръст мед (масло) в устата, մի մատը լիստելու մէր դափնիւ = (досл.) Стана колкото един пръст мед да оближеш, մի մատ մէրի

հետ հալիւիւիւրէցնէլ = (досл.) Стана един пръст мед могат да бъдат разглеждани почти като синоними, а всъщност, въобще не става дума за „говорене на приятни неща и прочее“, а за почти противоположен смисъл = **Значение:** случило се е нещо компрометиращо, неприемливо от страна на някого или някои, в резултат на което този човек/тези хора са ги приравнили до капка мед /масло на върха на пръста, толкова малко. И тук отново срещаме тази толкова впечатляваща **етажност, многослойност от вътрешни причинно-следствени отношения**, развили си само в границите на няколко думи.

Други интересни примери:

- Խնարը հազար փութ մէրը է կշռոււմ = (досл.) Думата му тежи колкото 1000 пуда (16,3 кг). На пръв поглед фразеологизмът означава „тежка дума, към която хората се прислушават“, а всъщност се използва за човек, който красиво, сладко говори, красноречив оратор е.
- Խնարը հազար փութ մէրը չի ունի = (досл.) Думата му с 1000 пуда мед не се ядва/яде. Доста прилича на предходния фразеологизъм, но глаголет е друг, и оттук – целият смисъл е различен: означава, че „казаното от него е толкова горчиво, укоряващо, че не може да се приеме, да се забрави“.

Ще приведем пример с още един коварен израз. На български има изразът *на корем*, който означава наяждане, обилно, ситно хранене, до насита, а в арменски език същият фразеологизъм *ւր փր* (*հազ, ունէլիւր*..) означава точно обратното – леко, бедно похапване, колкото да не си гладен (има се предвид бедняшка трапеза...). Разбира се, можем да си представим ролята на преводача пред подобна антонимна ситуация, при която смисълът на фразеологизма е диаметрално различен. В арменски език има и фразеологизъм със същата семантика, но там се уточнява (именно заради съществуването на предходния израз), като се вмъква думата *сит*: *ւր կուշու փր* = сит корем.

Ето още няколко примера, които на пръв поглед са близки по значение, а всъщност не са, дори понякога могат да са напълно противоположни:

- Вземам присърце = **Значение:** изпълнявам с желание, с удоволствие, на драго сърце нещо, което смятам за важно. На арменски смисълът е съвсем друг = **Значение:** считам, че казаното (нещо отрицателно) касае мен и по тази причина се обиждам, засягам се = *ւրիւն ւնտ ւնէլ, ազնէլ*:
- Взел – дал = **Значение:** много съсипан човек, изнемощял, остарял; На арменски има няколко различни смисъла = **Значение:** 1. купувам-продавам или обменям; 2. спорят помежду си, по-рядко – просто разговарят; 3. размишлявам, обмислям нещо; 4. съветвам се, консултирам се с някого.
- Паднало ми е пердето на очите = **Значение:** не се срамувам, не се стеснявам от постъпките си, станал съм безсрамен, нахален, безочлив; 2. губя контрол над себе си. На арменски означава друго *Ազրերի*

ըրկի ընկնել = **Значение:** 1. съвзема се, идва на себе си; 2. започва да вижда действителността, каква е, отварят му се очите.

- Поглъщам с очи = **Значение:** гледам с копнеж, с желание и удивление някого или нещо; очарован съм. На арменски շքերթով ունել = **Значение:** 1. гледам с копнеж, с желание; 2. гледам с омраза, с ненавист, като към враг; 3. гледам някого с укор, с упрек.
- Пръстите си да /ще оближеш = **Значение:** 1. изразяване на задоволство от вкусно приготвено ястие; 2. получавам облаги от нещо, постигнато най-често по незаконен път. Докато в арменски означава съвсем друго = **Значение:** оставам без облага, с празни ръце, а смисълът „задоволство от вкусното ястие“ се предава чрез фразеологизма ւտտնէրդ հետը կուտես = (досл.) Ще си изядеш пръстите *заедно с яденето/храната*.
- Устата си кривя = **Значение:** изкривявам истина = բերան ծռել = **Значение:** моля, умолявам, като по-често се използва, придобил е пейоративен смисъл.

Калкиране

Още един начин на превод на ФР е калкирането, при което текстът не трябва да „пострада“ нито стилистично, нито семантично.

- Յիւշքը շքը չընկնել = **Значение:** причинява болка, тежка загуба, с което разплаква много хора (именно в множествено число) = Сухо око не остави, всички разплака.

Заклучение

За да бъде извършен успешен превод, от преводача се очаква не само съвършено знание и на двата езика (езика, от който превежда и езика, на който превежда) в дълбочина – с всички тънкости и нюанси на стилистиката им, но и много голям дял творчество. От лингвистична гледна точка индивидуалният и етнонационален характер на автора много често се проявява именно в избора и умелото използване на тези толкова емотични маркери на майсторството. Те представят живата реч, словесното народно творчество, те характеризират, окачествяват или описват по своеобразен начин героите на повествованието и обкръжаващия ги свят, вдъхват необходимия за съществуването им кислород, в който се отразяват историята на народа, националният колорит и своеобразната култура и бит, начина на мислене и възприемане на света.

А на нас, читателите, ни остава само да се възхищаваме не само на съдържанието на преведеното произведение, но и на неповторимата индивидуална стилистика на автора благодарение на добрия превод. Ето от какво не бива да ни лишават преводачите на художествена литература, защото ролята им за създаването на действително адекватен превод е много сериозна и отговорна.

ЛИТЕРАТУРА

- Банова, Димова 2014:** Банова, М., Димова, С. Фразеологичен речник на българския език. София: Бан Мар. **Banova, M., Dimova, S.** Frazeologichen rechnik na balgarskiya ezik. Sofiya: Ban Mar.
- Кювлиева-Мишайкова 1986:** Кювлиева-Мишайкова, В. Фразеологизмите в българския език. София: Народна просвета. **Kyuvlieva-Mishaykova, V.** Frazeologizmitе v balgarskiya ezik. Sofiya: Narodna prosveta.
- Ничева 1987:** Ничева, К. Българска фразеология. София: Наука и изкуство. **Nicheva, K.** Balgarska frazeologiya. Sofiya: Nauka i izkustvo.
- Ничева, Спасова-Михайлова, Чолакова 1974:** Ничева, К., Спасова-Михайлова, С. Чолакова, Кр.: Фразеологичен речник на българския език. Том 1, 2. София: Издателство на Българската академия на науките. **Nicheva, K., Spasova-Mihaylova, S. Cholakova, Kr.** Frazeologichen rechnik na balgarskiya ezik. Tom 1, 2. Sofiya: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.
- Бархударов 1975:** Бархударов, Л. Язык и перевод. Москва: Международные отношения. **Barhudarov, L.** Yazyk i perevod. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya.
- Рецкер 2007:** Рецкер, Я. Теория перевода и переводческая практика. Москва: Р. Валент. **Retsker, Y.** Teoriya perevoda i perevodcheskaya praktika. Moskva: R.Valent.
- Բեդիրյան 1973:** Բեդիրյան, Պետրոս. Ժամանակակից հայերենի դարձվածարանություն. Երևան: Լույս.
- Բեդիրյան 2011:** Բեդիրյան, Պետրոս. Հայերենի դարձվածքների ընդարձակ բացատրական բառարան. Երևան: Երևանի պետական համալսարանի հրատարակչություն.